

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

KARTOSHKA SO‘RUVCHI ZARARKUNANDALARIGA QARSHI KURASHISH CHORALARI

Tolibjonova Zilola Xalimjon qizi

Andijon qishoq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar institute magistranti

Sobirov Saidakbar Mahmudbek o‘g‘li

Andijon qishoq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti talabasi

Annotatsiya:

Dunyoda axoli soni toboro oshib bormoqda shu bilan birga qishloq xo‘jaligi maxsulotlariga xam talab oshib bormoqda manashunda pallada axolini sifatli maxsulotlarni yetishtirish juda kata axamiyatga. Ushbu maqolada kartoshkaning so‘ruvchi zararkunandalariga qarshi kurashish choralari bo‘yicha ma‘limotlar bilan tanishasiz.

Kalit so‘zlar: TSitrus oqqanoti, biologiyasi, morfologiyasi, tarqalish areali va qarshi kurashish choralari.

O‘zbekistan Respublikasini rivojlantirishning 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasida mamlakat oziq- ovqat xavfsizligini yanada mustahkamlash, ekologik toza mahsulotni yetishtirish, boshqa ekinlar maydonlarini qisqartirish, hisobiga kartoshka, sabzavot-poliz va boshqa qishloq xo‘jaligi ekinlarini joylashtirish; o‘simliklarni kasallik va zararkunandalardan himoya qilish choralari ishlab chiqish va joriy etish bo‘yicha ustuvor vazifalar belgilangan. Farg‘ona vodiysi sharoitida poliz ekinlari maydonlaridan yuqori hosil olishga salbiy ta‘sir ko‘rsatadigan zararkunanda qovun pashshasining rivojlanish bioekologiyasini hisobga olgan holda, poliz ekinlari dalalarida qovun pashshasiga qarshi kurash olib borish, uning turli shakllariga qarshi kurash tadbirlarini ishlab chiqish dolzarb muammo hisoblanadi.

TSitrus oqqanoti – *Dialeurodes citri* Ashm teng qanotlilar – Homoptera turkumining aleyrodid yoki oqqanotlar (*Aleyrodidae*) oilasiga mansub tsitrus va subtropik mintaqa o‘simliklari uchun juda zararli ichki karantin zararkunanda hisoblanadi.

Tarqalishi. Vatani Janubi-Sharqiy Osiyo (Xitoy, Hindiston) mamlakatlari hisoblanadi. Hozirgi kunda tropik va subtropik iqlimli mamlakatlarda keng

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

tarqalgan. Hindiston, Vetnam, Janubiy Xitoy, Afg'oniston, Yaponiya, Filippin orollari, TSeylon va ko'pgina MDH davlatlarida uchraydi. 1942 yildan AQSh, Argentina, Braziliya, Chili, Gavayi orollari, yevropa, O'rta yer dengizi sohillariga tarqala boshlagan. Bugungi kunda ushbu hasharot O'zbekistonning barcha hududlariga tarqalib ulgurgan.

Morfologik belgilari. TSitrus oqqanoti urg'ochisining uzunligi 1,6-2,0 mm keladigan bir juft oq qanotga ega, ko'zi qora, pushti dog'li, tanasi och sariq, jim turgan paytda qanotlari tanasini berkitib turadi. Urg'ochisi va erkagi tashqi ko'rinishidan bir-biriga juda o'xshash. Biroq erkagi urg'ochisidan maydaroq, tanasi ingichka va uzunchoq. Urg'ochisining tanasi kalta va kengroq, qanoti kaltaroq bo'ladi. Mo'ylovi yetti bo'g'imli, oyoqlari ikki bo'g'imli tirnoqli, ular yordamida u barglarning tag qismiga yopishib turadi (1-rasm).

Shu tariqa lichinka barg shirasini so'rib oladi va o'zidan juda mayda tomchi – shira ajratib chiqaradi. Lichinkaning ikkinchi yoshi – uzunligi 0,57-0,66 mm keladi, oyoqlarsiz, yapaloq, oval ko'rinishida bo'ladi. Tana tuzilishi oddiylashadi, ko'zlari ko'rinmay qoladidi, shu holatda qishlashga qoladi. Lichinkaning uchinchi yoshi – uzunligi 0,91-1,1 mm ga yetadi, ko'rinishi murakkablashib, yapaloq holga keladi. Rangi shaffoflanib, yashil barglarga yopishganda ko'rinmay qoladi.

Kunlar isishi bilan qishlagan lichinkalar bahor oylarida rivojlana boshlaydi, o'lchami kattalashadi, tanasi sariq ranga kiradi. Ko'zlari kattalashib to'q qizil rangga kiradi. Oyoqlari kattalashib, qanotlari rivojlanadi.

Pupariy holatida oqqanot ko'pgina zaharli kiyoviy preparatlar va moyli emulsiyalar ta'sirida chidamli bo'ladi. Qizil ko'zlarning paydo bo'lishi kapalakning uchib chiqishiga 5-6 kun qolganini bildiradi. Pupariy oqqanot lichinkasining oxirgi qobig'i xisoblanadi. U eniga va yoniga yorilib T – simon yoriq hosil qiladi va bu yoriqdan yetilgan oqqanot tashqariga chiqadi.

Kapalagi. Pupariy qobig'idan chiqqan oqqanotning qanotlari burishgan, tanasi shaffof, ko'zlari qizil rangli bo'ladi. Bir necha soatdan so'ng qanotlari yoziladi, ko'zlari qorayadi, qanotlari, mo'ylovlari, oyoqlari va butun tanasi oq momiqsimon tuklar bilan qoplanadi. Shundan so'ng bir kun o'tgach oqqanotlar juftlashadi. Juftlashganidan 30 soat o'tgach, urg'ochi oqqanot bargning orqa tomoniga tuxum qo'ya boshlaydi.

Biologik xususiyati. Qish mavsumidan chiqqan tsitrus oqqanotining bahorgi avlodi 3-4 hafta yashaydi. Barg ostiga qo'yilgan tuxumlardan 10-12 kunda birinchi lichinkalar ochib chiqa boshlaydi. Bahor oylarida lichinkalarning rivojlanish davri

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

10-14 kunning, butun umri, ya'ni tuxum qo'yishdan to yetuk hasharot bo'lishigacha esa, qariyb 60 kunning tashkil qiladi. Yozda lichinkalarning rivojlanish davri taxminan 5-12 kunning, yashash davri 30-40 kunning tashkil etadi, ya'ni bahorga nisbatan rivojlanish tezlashadi.

Kuz oylarida rivojlanish davri ancha uzayadi: lichinkalarning rivojlanish davri 15-35 kun, tuxumdan qishki pupariylarning hosil bo'lishigacha 107 kunning tashkil qiladi.

TSitrus oqqanotining rivojlanishi ko'pincha uch avlodni tashkil etadi, ya'ni bahorda: aprel-may, yozda: iyulda, kuzda: sentabr-oktabr oylarida. Bitta urg'ochi oqqanot 125 tagacha tuxum qo'yadi. Ularni bittadan bir nechta guruhlarga yangi o'sib chiqqan barglarning orqa qismiga joylashtiradi. Ba'zi hollarda bitta bargda bir nechta mingta tuxumni uchratish mumkin.

Pupariylar va tuxumlarning qobig'i oqqanotlar ochib chiqqandan so'ng barglarda bir yildan ortiq yopishib turishi mumkin. Dekabrda kelib pupariylar chiqqan boshlaydi va keyingi oylarda ularning soni ko'paya boradi. Bahorning sovuq kunlarida tsitrus oqqanotining rivojlanishi har xil jadallikda kechadi. Shu bois yozning ikkinchi yarmida o'simliklarda lichinkalarning har xil yoshdagi vakiilari, yani ham tuxumi, ham yetuk hasharotlarni uchratish mumkin.

Yoz oylarining oxirida barg to'kadigan daraxtlarda rivojlangan tsitrus oqqanotlari tsitrus daraxtlariga uchib o'tadi va qishda ularni zararlantirishini kuchaytiradi. Qish oylarida asosan tsitrus daraxtlarida qishlaydi.

Katta yoshdagi tsitrus oqqanotlari uzoqqa ucholmaydi, ular daraxt shoxlarida yopishib turadi, ammo shamol yordamida, kiyimlar, transport vositalari, kesib olingan gullar, shoxlar orqali boshqa o'simliklarga yengil ko'chib o'tishi mumkin. Zararkunanda tarqalishining asosiy manbai zararlantirgan ko'chatlardir. Oqqanotning lichinkalari ko'chatlar, gullar va mevalar orqali bir davlatdan boshqa davlatga, tumanlardan boshqa tumanlarga ko'chib o'tishi mumkin.

Zarari. TSitrus oqqanoti asosan tsitrus o'simliklarida (limon, apelsin, mandarin, trifoliat) rivojlanadi (5-rasm). Shu bilan bir qatorda choy, xurmo, shilvi, nastarin, dafna, jasmin, kamfara, gardeniya, ligustrum kabi o'simliklarga ham katta zarar keltiradi. U faqat daraxtlarning barglarida rivojlanadi, shu boisdan qish mavsumida barglarini to'kadigan daraxtlar va butalar qishda oqqanotdan tozalaniib turadi.

Lichinkalari (ayniqsa 3 yoshlilari) barglarni so'rib, uning sharbati bilan oziqlanadi, bundan barglar kuchsizlanadi va o'simlikning hosildorligi pasayadi. Oqqanotning shirin ajratmalarida zamburug'lar jadal rivojlanadi, bu esa fotosintezning

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

susayishiga olib keladi, mahsulotning tovar ko'inishi yo'qoladi, xosildorlik 50% gacha pasayadi.

Kurash choralari. Kimyoviy choralar. Zararlanish markaziga birinchi ishlov berish bahorda, yozning boshida imagoning birinchi avlodida o'tkaziladi. Bunda maxsus tavsiyanomalarda keltirilgan kimyoviy vositalardan foydalaniladi.

Ikkinchi ishlov lichinkalarni birinchi avlodi ko'plab chiqadigan vaqtda o'tkaziladi. Uchinchi ishlov birinchi va ikkinchi avlod lichinkalariga qarshi o'tkaziladi.

Oqqanot bilan kuchli zararlangan ko'chatlarda to'rtinchi ishlov sentabrning birinchi yarmidan mevalarga rang kirguncha amalga oshiriladi. Mevalarni terib olishdan 20-25 kun oldin ishlov berish to'xtatiladi. Purkash ishlari lichinkalarning ikkinchi avlodiga va daraxtlardagi qora dog'lardan tozalash uchun amalga oshiriladi. Kuz-qish oylarida tsitrus o'simliklari ildizlari yopiq holatda fumigatsiya qilinadi. Zaralanish markazi tugatilgandan so'ng daraxtlardan ligustrum, trifoliat yopishgan shoxlar kesib tashlanadi va zararlangan joylarning o'zida yoqib yuboriladi.

Biologik choralar. Biologik himoya vositalari sifatida Encarsia, Eretmocerus avlodiga mansub parazitlardan, shuningdek Aschersonia, Verticillium, Cephalosporium turiga mansub zamburug'lardan tayyorlangan biopreparatlardan foydalanish mumkin. muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alimuhamedov S. Xo'jaev Sh. G'oz'a kasalliklari va zararkunandalarga qarshi kurashish. Toshkent «O'qituvchi» 1991y.
2. Alimuhamedov S., Xo'jaev Sh., Odilov Z., G'ozaning asosiy zararkunandalarga qarshi biologik kurash. Toshkent «O'qituvchi» 1990 y.
3. Alimuhamedov S., Sharofidinov Sh., Kovalenko V i dr.M., «Agropromizdat», 1989 g.
4. Alimuhamedov S., Xo'jaev Sh.T. G'oz'a zararkunandalari va ularga qarshi kurash. Toshkent «O'zbekiston» 1979 y.
5. Aripov Sh.T. – Trioxys asiaticos /Hymenoptera/. Kimsanboev X.X. Aphididae perspektivnyy parazit tley.//Inform listok SPPOGRNG RUz. Tashkent, 1995 g.
6. Tolibjonov Oxunjon Odiljon o'g'li, Muydinova Kamola Baxtiyor qizi, ANORNING FOYDALI XUSUSIYATLARI VA UNI UZOQ VAQT DAVOMIDA SIFATLI SAQLASH SIRLARI., Tadqiqotlar: Vol. 9 No. 1 (2023):" TADQIQOTLAR jahon ilmiy-metodik jurnali| 9-son| 1-qism"

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th March, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

7. Tolibjonov Oxunjon Odiljon o'g'li, Sharofiddinnov Bekzodjon Dilshodjon o'g'li, MIKROBIOLOGIK PREPARATLARININGNING QISHLOQ XO 'JALIGIDAGI AXAMIYATI, Tadqiqotlar: Vol. 9 No. 1 (2023):" TADQIQOTLAR jahon ilmiy-metodik jurnali| 9-son| 1-qism"

8. Tolibjonov O. O. O. G. L. ANORNI ZARARKUNANDALARDAN HIMOYALASH //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 5. – S. 956-959.

9. Odiljono'g'lit.O. T. udk-634.21. anorni zararkunandalardan himoyalash. – 2022.

E- Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

E-CONFERENCE
SERIES